

kryteria służące pomocą władzy kościelnej w rozpoznawaniu i zatwierdzeniu powstających wspólnot jako nowych form życia konsekrowanego.

s. Bożena Szewczul WNO
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

Handbuch des evangelischen Kirchenrechts,
red. H. U. Anke, H. de Wall, H. M. Heinig,
Mohr Siebeck Verlag, Tübingen 2016, ss. 1165.

W 2016 r. niemieckie Wydawnictwo „Mohr Siebeck Verlag” specjalizujące się w problematyce protestanckiej wydało obszerny, bo liczący ponad 1000 stron „Handbuch des evangelischen Kirchenrechts”, podręcznik prawa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, będący dziełem wielu znawców tej dyscypliny wiedzy. Uważam, iż dla kanonisty pozycja ta jest niezwykle cenna ze względu na to, iż w doktrynie posoborowej przez długi okres czasu podważano zdatność tej Wspólnoty eklezjalnej do stanowienia prawa. Tak jednak w rzeczywistości nie było, ponieważ jak piszą redaktorzy tego dzieła we „Wstępie” prawo Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego było nie tylko stanowione, ale jako dyscyplina naukowa ma w rzeczywistości niemieckiej długą tradycję.

Ze względu na obszerność podręcznika w krótkiej recenzji rzeczą wręcz niemożliwą staje się zaprezentowanie wszystkich zawartych w nim wielowątkowych treści. Dlatego też ograniczę się jedynie do przedstawienia jego strukturyzacji oraz do wskazania autorów poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów, by na końcu ukazać jego wartość dla kanonistyki.

W skład dzieła weszło pięć Rozdziałów, poprzedzonych „Wstępem” wydawcy oraz zwieńczonych zestawieniem danych poszczególnych autorów, którzy włożyli swój wkład w powstanie tej unikatowej pozycji.

Rozdział I został zatytułowany „Podstawy prawa ewangelickiego” (*Grundlagen des evangelisches Kirchenrechts*). Znalazły się w nim następujące wątki tematyczne: „Problemy podstawowe prawa ewangelickiego” (*Grundfragen des evangelisches Kirchenrechts*) (M. Germann), „Podstawy i początki prawa ewangelickiego” (*Grundlagen und Anfänge des evangelisches Kirchenrechts*) (A. Thier), „Historia współczesna prawa ewangelickiego” (*Neuere Geschichte des evangelisches Kirchenrechts*) (M. Otto) oraz „Źródła

i ustawodawstwo Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego” (*Rechtsquellen und kirchliche Gesetzgebung*) (H. U. Anke).

Rozdział II opublikowano pod tytułem „Osoby w Kościele: członkowie i współpracownicy” (*Personen in der Kirche: Mitglieder und Mitarbeiter*). W tej części dzieła autorzy poszczególnych podrozdziałów poruszyli takie zagadnienia: „Członkostwo i prawo członkostwa” (*Mitgliedschaft und Mitgliedschaftsrecht*) (J. Kuntze), „Proboszczowie i urzędnicy kościelni” (*Pfarrer und Kirchenbeamte*) (H. de Wall), „Prawo pracy” (*Das Arbeitsrecht in der Kirche*) (J. Joussen) oraz „Urząd honorowy (wolontariat)” (*Ehreamt*) (A. Schilberg).

W rozdziale III „Organizacja Kościoła” (*Organisation der Kirche*) przedmiotem uwagi prawników stał się problem organizacji Wspólnoty eklezjalnej. Zaprezentowano w nim następujące kwestie: „Podstawy oraz zarys ustroju Kościoła” (*Grundlagen und Grundzüge evangelischer Kirchenverfassung*) (P. Unruh), „Wspólnoty i wspólnoty kościelne” (*Gemeinde und Kirchengemeinde*) (H.P. Hübner), „Ustrój protestanckich kościołów krajowych” (*Die Verfassung der evangelischen Landeskirchen*) (Ch. Heckel), „Związki kościelne” (*Kirchliche Zusammenschlüsse*) (A.R. Wellert), „Uposażenia i dzieła Kościoła” (*Einrichtungen und Werke der Kirche*) (A.R. Wellert) oraz „Ekuumenizm” (*Konfessionsübergreifende Ökumene*) (K. Hatzinger, P.R. Schabel).

Rozdział IV „Handlungsfelder der Kirche” został poświęcony wielu sferom działalności kościelnej. W tej części podręcznika poruszono poniższą tematykę: „Dni święte i przepowiadanie” (*Gottesdienst und Verkündigung*) (H. Munsonius), „Duszpasterstwo” (*Seelsorge*) (J. Ennuschat), „Misja Kościoła” (*Mission*) (H.T. Conring), „Placówki dziennej opieki dzieci i stowarzyszenia pomocy dzieciom” (*Kindertagesstätten und Jugendhilfe*) (R. Koch), „Kształcenie szkolne” (*Schulische Bildung*) (M. Richter), „Szkolnictwo wyższe” (*Hochschulbildung*) (H.M. Heinig, V. Vogel), „Publiczna misja Kościoła” (*Der kirchliche Öffentlichkeitsauftrag*) (G. Klostermann), „Posługa diakoniska” (*Diakonischer Dienst*) (N. Manterfeld) oraz „Pogrzeby i cmentarze” (*Bestattung und Friedhöfe*) (R. Penßel).

Wreszcie w Rozdziale V „Verfahren, Vermöge, Kontrolle in der Kirche” obiektem uwagi autorów stały się zasady procedowania w różnych sferach działalności Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. W jego strukturze znalazła się następująca problematyka: „Przedmiot i zasady postępowania administracyjnego” (*Gegenstand und Ordnung kirchlicher Verwaltungsverfahren*) (H. Wißmann), „Prawo finansowe” (*Finanzverwaltungsrecht*) (A. Kupke), „Prawo majątkowe” (*Vermögensverwaltungsrecht*) (M. Droege), „Dane i ochrona danych” (*Daten und Datenschutz*) (A. Ziekow), „Budownictwo

i konserwacja zabytków” (*Bauwesen und Denkmalpflege*) (M. Frisch), „Patronat i wizytacja” (*Aufsicht und Visitation*) (H. Munsonius, Ch. Traulsen) oraz „Sądownictwo kościelne” (*Kirchliche Gerichtsbarkeit*) (M. German).

Oceniając tę pozycję, w pierwszym rzędzie pragnę wskazać na dogłębny pod względem merytorycznym walor przeprowadzonych w nim rozważań i analiz. Za niezwykle cenną uznaję jego kompozycję. Każdy bowiem z omawianych wątków tematycznych został opatrzony obszerną bibliografią.

Kanonistę w pewnym sensie może dziwić fakt, iż w podręczniku nie poświęcono zbyt wiele uwagi problematyce sakramentalnej. Taki sposób podejścia wynika z tego, że w doktrynie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego wymiar prawny sakramentów nie ma takiego znaczenia, jak w Kościele Rzymskokatolickim. Podobnie ma się rzecz z małżeństwem. W omawianej obszernej pozycji bowiem problematyka poświęcona tej instytucji ma charakter marginalny. Taki stan wynika zapewne z faktu, iż w tej Wspólnocie eklezjalnej ze względu na dopuszczalność rozwodów prawna doktryna dotycząca małżeństwa nie jest rozwijana tak obszernie, jak w Kościele katolickim.

Kończąc tę recenzję, pragnę jeszcze odpowiedzieć na pytanie kluczowe dla kanonisty: jakie jest znaczenie tego dzieła dla tej dyscypliny wiedzy prawniczej? Poruszając tę kwestię, pragnę podkreślić, iż treści zawarte w tej pozycji mają szczególne znaczenie dla badań komparatystycznych. Wiele poruszanych w nim zagadnień zainteresuje kanonistów. Z tej perspektywy, moim zdaniem, ważna, a zarazem interesująca jest tematyka dotycząca fundamentów prawa protestanckiego, ekumenizmu oraz źródeł prawa i stanowienia prawa.

ks. Ginter Dzierżon

Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

Tadeusz J. Zieliński, *Państwowy Kościół Anglii. Studium prawa wyznaniowego*, Wydawnictwo Naukowe ChAT, Warszawa 2016, ss. 457.

Przedmiotem obszernej monografii (z zakresu prawa wyznaniowego) znanego teologa i prawnika, jest państwowy Kościół Anglii ukazany w rozwoju historycznym oraz w czasach współczesnych (na początku XXI